

Serge Halimi*

Franska presidentvalet 2022: Cynismens triumf

Le Monde Diplomatique, maj 2022

Resultatet av parlamentsvalet den 12 och 19 juni kommer att ge en tydligare vink om omfånget av och inriktningen på Emmanuel Macrons kommande fem år vid makten som Frankrikes president. Urholkningen av det politiska systemet i Frankrike och den skriande bristen på representativitet bidrar till en allmän besvikelse samtidigt som det sociala missnöjet växer.

Omvalet av Emmanuel Macron följde på en duell som en oerhörd majoritet av väljarna hoppats kunna undvika. Det förebådar en ny håglös femårig mandatperiod i hopplöshetens tecken. Macron har blivit återvald i brist på bättre i ett läge då en majoritet av fransmännen anser att resultatet av hans första fem år vid makten är negativt (56 procent), att tillståndet i landet försämrats de gångna fem åren (69 procent), att hans program är farligt (51 procent) och att han framför allt tjänar de privilegierades intressen (72 procent).¹ Således är det bara motståndet mot extremhögern som fått miljontals vänsterväljare att gå med på att rösta på en president, som en del av dem redan är beredda att gå ut på gatan och protestera mot. Och tillfällen till det kommer inte att saknas: minskad köpkraft, höjd pensionsålder, passivitet i klimatfrågan, höjda räntor, åtgärder för att försvåra tillvaron för de arbetslösa.

För fem år hade den brittiska veckotidningen *The Economist*, i något som gränsade till extas, en bild av den franske presidenten på omslaget. Han sågs där gå på vattnet iförd en glänsande kostym och med ett belåtet leende. För en internationell bourgeoisie som fått utstå Brexit och Donald Trump i Vita huset tycktes Macrons uppdykande på den internationella scenen vara något av en revansch. Det innebar ett bakslag för den högernationalistiska ”populismen” i Europa och en seger för ”progressiv” liberalism och globalisering. Av de illusionerna återstår inte mycket. Pandemin och krisen inom sjukvården, problemen med energiförsörjningen och

* Serge Halimi är chefredaktör för den vänsterradikala månadstidningen *Le Monde Diplomatique*

¹ Opinionsmätning av institutet Cevipof för *Le Monde*, 15-16 april 2022

kriget i Ukraina, frågor som rör suveräniteten, köpkraft, utlokalisering av företag och planering för att uppnå ekologiska mål upptar en växande del av den politiska debatten. Och första omgången av det franska presidentvalet den 10 april stärkte en vänster som vill bryta med utvecklingen samtidigt som den nationalistiska extremhögern, som Macron lovat att hålla tillbaka när han tillträdde 2017, gick framåt kraftigt. Extremhögerens tre kandidater fick sammanlagt 32,3 procent av rösterna², ett resultat som överträffade den sittande presidentens (27,8 procent).

I andra valomgången, två veckor senare, fick Marine Le Pen 2,6 miljoner fler röster än 2017, medan hennes segrande rival fick 2 miljoner färre.

Den tidigare ekonomiministern under François Hollande [socialist och Frankrikes president 2012-2017, ö.a.] lyckades kontrollera valet genom att behålla sina socialistiska väljare, trots en politik som definitivt inte varit vänster. Han fullbordade sitt verk genom att sluka högerens väljarbas genom en skattepolitik och social politik som svarade mot förväntningarna där. Man skulle kunna applådera denna virtuositet. Alltsedan Femte republikens instiftades [efter Charles de Gaulles återkomst till makten 1958, ö.a.] med direktval av president har andra omgången av presidentvalet så gott som alltid stått mellan en kandidat för högern mot en från vänstern. Den 10 april pulvriserades det scenariot av det fiasko socialisterna och högern råkade ut för: högern och socialisterna fick tillsammans 6,5 procent av rösterna. 2012 handlade det om 55,81 procent ...

Frankrikes president är alltså resultatet av ett val av en höger, ”på samma gång” [ett av Macrons sätt att formulera sin ideologi, ö.a.] och en vänsterbourgeoisie som alltsedan François Mitterand, ”omslaget till åtstramning” 1983, Maastrichtfördraget 1992 och fördraget om EU-konstitutionen 2005 vant sig vid (och godtagit) en nyliberal politik. I stället för att medge detta har Macron valt att framställa sig som demiurgen bakom en obestämd ”ideologi”, vars enda tydliga kännetecken är att den låter honom agera efter eget gottfinnande. ”Det extrema mittenprojektet”, predikade han under valkampanjen, inför en handfull välvilligt inställda journalister, ”bygger på ett sammanförande av flera politiska familjer, från socialdemokratin till de gröna, mitten och en höger som till en del är auktoritär och hegemonisk och till en del av medelklasskaraktär och EU-vänlig”.³

Sådana kopplingar mellan socialdemokrati och liberal höger, EU-vänlig ekologi och auktoritär höger saknar såväl teoretisk hållfasthet som historisk tyngd. Rent sociologiskt är det emellertid en bra definition på det aktuella ”borgerliga blocket”, ”ordningens parti”, ”Frankrike för dem där uppe”. Koalitionen av alla dem som ”gula västarna” satte skräck i och som lugnades av den hårda repression som de snart blev föremål för. Samma publik som jublade när Macron på sitt stora möte i Paris den 2 april trumpetade ut det som skulle bli en av hållpunkterna i hans valkampanj: ”Trots alla kriser har vi hållit det vi lovade. För att få slut på detta franska otyg som massarbetslösheten utgjorde var det nödvändigt att attackera gamla tabun om skatter, arbetsrätt och ersättning vid arbetslöshet.” Och han har för övrigt också ”attackerat tabun” som bostadstillägg och förmögenhetsskatt.

Det var därför inte förvånande att den president som var ute efter omval fördubblade sina resultat i så välbeställda områden som sextonde arrondissementet i Paris eller i Versailles, där han faktiskt krossade den traditionella högerens kandidat Valérie Pécresse.⁴ Sedan arbetar-

² Det sammanlagda valresultatet för Marine Le Pen (23,1 procent), Éric Zemmour (7,1 procent) och Nicolas Dupont-Aignan (2,1 procent).

³ [Radiokanalen - public service] *France Inter*, 22 april 2022.

⁴ I Neuilly-sur-Seine [välbgad förort i de västra delarna av Paris] fick Macron 48,98 procent i första omgången av presidentvalet, mot 23,74 procent 2017. I Paris sextonde arrondissement, [ett av huvudstadens mest bemedlade distrikt] gick Macron från 26,65 procent 2017 till 46,75 procent fem år senare.

rörelsen slagits ned i juni 1848, följt av samma sak med Pariskommunen 1871, hade rojalisterna också förlorat sin politiska användbarhet när republikanerna väl lyckats visa för bourgeoisien att även de var kapabla till att vara obarmhärtiga mot pöbeln. Med andra ord, med Macron vid makten är högern inte längre outhärlig och inte heller ett socialistparti som sedan länge konverterat till socialliberalism och kapitalistisk globalisering. Att de nu tillsammans tillintetgörs liknar snarast ett klargörande.

Bakom ”centerextremismen” döljer sig en konservativ väljarkår av välbärgade pensionärer och högre tjänstemän och chefer i en proportion som stiger med ålder och inkomst.⁵ Ett exceptionellt högt valdeltagande (88 procent i åldersgruppen 60-69 år) ökar bara dess tyngd i samband med val, medan den faller samman bland ungdomar och de folkliga klasserna, klart mer gynnsamt inställda till Jean-Luc Mélenchon eller Marine Le Pen (54 procent i åldersgruppen 25-34 år röstade i första valomgången i år mot 72 procent 2017). Ledaren för den radikala vänstern, med starkt stöd bland studenterna i storstäderna och de unga proletärerna i utsatta områden, försöker nu mobilisera dem för ”en tredje omgång” i samband med parlamentsvalet i juni. En vågad satsning eftersom parlamentsvalen inte brukar locka mer än hälften av väljarna, de mest välbeställda och äldsta.

Mélenchon ”riktmärke för vänstern i Europa”

Men Jean-Luc Mélenchon har redan uppnått flera av sina mål. I ett Europa där den radikala vänstern annars marginaliserats av mittenvänstern (Tyskland, Spanien, Portugal), konverterat till liberalism (Grekland), inte alls existerar (de baltiska staterna, Östeuropa) eller är tillintetgjord (Italien), fick den i Frankrike 21,95 procent av rösterna. Den tillfogade de moderata gröna ett svidande nederlag (4,65 procent) men framför allt de socialisterna (1,74 procent!) som länge haft hegemoni inom detta läger. Pablo Iglesias, grundare av Podemos men numera politisk kommentator efter sitt valbakslag i Madrid, drar slutsatsen att Mélenchon numera utgör ”riktmärket för vänstern i Europa”. Och ingen riskerar för närvarande att göra honom den äran stridig. Den franske vänsterledaren har förklarat sin framgång på följande sätt: ”Vi har aldrig gett efter i det grundläggande. Vi har inte nöjt oss med att förkasta den värld vi lever i, vi har lagt fram ett annat alternativ.”⁶

Men ett bra valresultat i första valomgången ger ändå ingen seger. Och ledaren för *La France Insoumise* [Det okuvliga Frankrike], LFI, har erinrat om att det inte längre räcker med att kommentera verkligheten, utan om att regera. Styrkeförhållandena är ändå ytterst ogynnsamma för den franska vänstern. Mélenchon kom bakom två kandidater från högern och extremhögern (Macron och Marine Le Pen), men har också bakom sig två kandidater från extremhögern och högern (Éric Zemmour och Valérie Pécresse).

Det inträffar ändå att dynamiken är viktigare än matematiken. Genom att Mélenchons väljare förvandlades till skiljedomare i den avgörande omgången ledde resultatet från första omgången till att valkampanjen slutade bättre än den börjat. ”Inget av högerväljarnas favoritteman stod i centrum för kampanjen inför andra omgången”, klagade för övrigt en stor konservativ veckotidning.⁷ Och faktum är att polemiken om otrygghet, identitetsfrågor, islam något fick ge vika för en debatt om köpkraften, offentlig service och pensioner vilket gjorde att Macron hamnade på defensiven i och med att hans politik på de områdena inte är populär.

Men samtidigt när det för vänstern inte handlar om att påverka motståndarnas politik, utan om att förverkliga sin egen är resultaten från första valomgången också ett tecken inte bara på vad

⁵ I första omgången var 43 procent av Macrons väljare pensionärer. 40 procent högre tjänstemän och chefer inom den privata sektorn röstade på honom.

⁶ Anförande den 21 april 2022 i Paris.

⁷ Carl Meeus, ”La drôle de campagne” [Den märkliga kampanjen], *Le Figaro Magazine*, 22-23 april 2022.

man uppnått, utan framför allt på vad som återstår att göra. Det som uppnåtts: Mélenchon fördubblade sitt resultat jämfört med 2017 i Frankrikes utomeuropeiska territorier och fick till och med absolut majoritet i Guadeloupe, Martinique och Guyana, delvis till följd av den avsky för Macron som finns där. Resultatet är också imponerande i de fattiga förorterna med många fransmän med utländsk bakgrund, ofta muslimer. Och vänsterkandidaten har också slagit igenom hos städernas medelklass, ofta unga och utbildade, samt i kommuner som ändå i kommunalvalen valt socialistiska eller gröna borgmästare (Paris, Grenoble, Montpellier, Rennes, osv).

Det är väljare som drar åt olika håll, men politiskt arbete och aktivism har gett resultat. Mélenchon har ofta varit i de utomeuropeiska territorierna, där han tagit upp sociala och ekologiska problem. I förorterna kunde LFI på ett paradoxalt sätt dra fördel av den kampanj av hat och hot mot muslimerna som Éric Zemmour stod för och som vidarebefordrades av medierna, högern och flera av Macrons ministrar. Nu hörs upprört tal om ”muslimska röster” eller ”röster av identitär karaktär” precis som om man efter att ha kopplat samman hela befolkningsgrupper med ett hot nu också helst skulle vilja förbjuda dem att rösta på den kandidat som trätt fram till försvar för dem.

Om vänstern uppenbarligen lyckats återerövra de tidigare röda förorterna, om än via en oväntad omväg, har däremot inget liknande skett i de sk peri-urbana zonerna, områdena utanför storstäderna, i kommunerna på landsbygden eller i de gamla bastionerna inom gruv-, bil- och stålindustri (numera helt avlödade) i landets norra och östra delar. Det är i de områdena, bland arbetare och lägre tjänstemän, ungdom också, som extremhögern fått ett genomslag och rotat sig de senaste tjugo åren, medan den stagnerar eller går tillbaka bland högre tjänstemän, i storstäderna och bland pensionärerna.

Detta är inget specifikt för Frankrike. Globalisering och utlokaliseringar (till Kina, Maghreb-området, Mexiko eller Östeuropa), har ofta genomfört av politiska krafter som gör anspråk på att tillhöra vänstern (demokraterna i USA, labour i Storbritannien, socialdemokratin i Europa) har fullbordat skilsmässan mellan den och folket.⁸ Lorraine och Pas-de-Calais [regionen vid Engelska kanalen, ö.a.] har sin motsvarighet i tyska Sachsen, i ”rostbältet” i Mellanvästern i USA eller ”den röda muren” (Red Wall) i norra England och Wales. Ändå verkar ingen blicka utöver de egna gränserna. Aktivister inom vänstern och dess politiska ledare lyfter inte blicken. Som om det inte fanns några lärdomar att dra i Frankrike, Tyskland och Italien av framgångarna först och bakslagen sedan för Jeremy Corbyn och Bernie Sanders. De stora dragen sociologiskt och bland väljarna (framgångar för högern eller extremhögern bland grupper i samhället som tidigare varit vänstern trogna) framträder emellertid lika klart överallt.

Även om de är nödvändiga räcker det inte med program på det sociala området för att hålla tillbaka, återerövra och än mindre ena tre så skilda grupperingar som den utbildade bourgeoisie, proletariatet i förstäderna och de folkliga kategorierna i storstädernas periferier eller på landsbygden. Med tiden har skilda politiska identiteter uppstått kring så olika teman som invandring, religion, förhållandet till bilismen och tillvaron på landsbygden. I Frankrike och på andra håll. En ”mur av värderingar” gör att folkliga grupper ofta hamnar i konflikt med varandra. Avsaknaden av kontakter eller starka organisationer som kan skapa band mellan de olika beståndsdelarna leder till att fördomar uppstår. Man anser sig vara förbisedd, ringaktad, förödmjukad på grund av sin religiösa tro eller sina livsvillkor. En valkampanj vart femte år räcker inte för att på något varaktigt sätt kunna skingra sådana missförstånd, som medier och sociala medier för övrigt aldrig upphör att framhäva. Under kampanjen inför presidentvalet

⁸ Se dossieren ”Pourquoi la gauche perd” el. ”Europe’s left in retreat”, *Le Monde Diplomatique*, januari 2022. [Svensk översättning: [Europas vänster på reträtt](#)]

bad således TF1 [den största, och privatägda, franska tv-kanalen, ö.a.] alla kandidater att uttala sig om följande tre frågor: surrogatmödrar, rätten att bära slöja på universiteten, reglering av jakten. För en vänsterkandidat riskerar varje form av svar på de frågorna att stöta bort någon potentiell del av den koalition han eller hon siktar på att bygga upp. Det borgerliga blocket, mer homogent och mer sammankittat, riskerar däremot inte att hamna i samma bryderi.

Toppfigurer utan inflytande

För tjugo år sedan blev Jacques Chirac omvald med 61,1 procent av samtliga registrerade väljare i avgörandet mot Jean-Marie Le Pen. Den 24 april fick Macron 38,5 procent av samtliga registrerade i duellen med Le Pens dotter. Tillbakagången gäller inte bara honom personligen, utan ett helt politiskt system där bristen på representativitet blivit ohållbar. Extremhögern har 1 procent av samtliga ledamöter av nationalförsamlingen, LFI 3 procent. Fem av Frankrikes tretton regioner leds av socialister, åtta av den traditionella högern, dvs två partier på väg mot utrotning. Deras kandidater hade ändå inga problem att samla in de 500 namnunderskrifter [av förtroendevalda, ö.a.] som behövdes för att ställa upp i presidentvalet. Marine Le Pen och Jean-Luc Mélenchon var på vippen att inte kunna ställa upp. [Socialistpartiets kandidat] Anne Hidalgo fick bara 2,3 procent av rösterna i Paris, där hon är borgmästare. De tunga socialistiska namn som styr andra stora städer (Montpellier, Nantes, Rennes, Lille, Rouen, Clermont-Ferrand ...) och som stödde henne möttes av samma entusiasm.

Den cynism Macron gav prov på mellan de båda valomgångarna spär på det folkliga föraktet för institutionerna och dem som företräder dem. För att kunna göra sig av med högerens kandidat plagierade Macron hennes radikala program i pensionsfrågan. Men så fort Valérie Pécresse var besegrad riktade han sig till vänstern för att meddela att höjningen av pensionsåldern var förhandlingsbar. Efter att under sin första mandatperiod ha sagt nej till en höjning av minimilönen påstår han sig nu vara för det liksom även en höjning av lärarlönerna, ett löfte som kom två dagar före andra valomgången. Under sin mandatperiod har Macron i stort varit likgiltig för miljöfrågorna. Nu tillkännagav han plötslig en "Fête de la nature" [En Naturfest] liknande "La Fête de la musique" och lovade att "de stora företagen kommer att bli gröna och miljömedvetna". Han förklarade sig vara "för folkomröstningar", trots att han inte anordnat någon enda och "inte motståndare" till ett helt igenom proportionellt valsysteem, trots att han dragit nytta av systemet med majoritetsval för att låsa fast sin egen auktoritära maktutövning. Återstår bara för honom att uttrycka sin förvåning över att 28 procent av väljarna, ett rekord de senaste 50 åren, avstod från att gå och rösta den 24 april i stället för att ge ett rungande ja till en president så fylld av respekt för medborgarna. I fall han inte är mer oroad av att en än större andel fransmän (79 procent) väntar sig stora sociala protester de närmaste fem åren ...⁹

Översättning: Björn Erik Rosin

⁹ Opinionsmätning av Cevipof, publicerad i *Le Monde*, 15-16 april 2022.